

PÁRBESZÉD ANTOLÓGIA FORMÁJÁBAN

Keresztury Tiborral, a Szép versek és Szentmártoni Jánossal, Az év versei című versantológiák szerkesztőivel Dukay Nagy Ádám beszélget

Idén negyvenkettedik alkalommal jelenik meg a *Szép versek*, és negyedik ízben *Az év versei* című antológia. Az elmúlt években a lapok kritikai oldalain sok esetben vetették össze a két munkát. És bár a százezres példányszámok már a múltba vesznek (a *Szép versek* három-négyezer, *Az év versei* ezer-ezerkettőszáz példányban jelenik meg), a két szerkesztő, Keresztury Tibor és Szentmártoni János jó hírt is mondott: a válogatás nemcsak a kortárs magyar költészetet teszi ismeretebbé, de irodalmi párbeszéd is.

Dukay Nagy Ádám: Arra kérlek benneteket, foglaljátok össze, hogyan látjátok a kortárs versantológiák súlyát, szerepét a mai magyar irodalomban!

Keresztury Tibor: A szakmában sokan vannak azon a véleményen, hogy ezeknek az összeállításoknak ma már nincs sok értelme, az úgynevezett reprezentatív antológiák fölött eljárt az idő. A *Szép versek* szerepét konkrétan abban látom, hogy még evvel a tizedére csökkent példányszámmal is olyan informatív körképet ad – egy személyes ízlés tükrében – a mai magyar költészetről, amelyből az olvasók szélesebb köre tájékozódhat. Tudjuk, hogy a sorozat számos értelmiségi családban amolyan alapműnek számít – hagyomány, hogy megvegyék. A kötettel tehát szélesebb olvasóréteg nyer valamilyen képet a kortárs magyar irodalomról. E mellett a *Szép versek*nek mindig volt és van reprezentatív, ünnepi szerepe is.

D. N. Á.: A Magyar Napló szerkesztősége miért gondolta úgy, hogy szükség van egy másik, reprezentatív versantológiára?

Szentmártoni János: Mivel az év során az aktív olvasók is sokkal kevésbé tudnak a versirodalomra figyelni, ezen összeállítások panorámaként szolgálhatnak számukra. A legfontosabb szerepét tehát én is ebben látom ezen gyűjteményeknek. Azért gondoltunk *Az év versei* összeállítására, mert másfajta szerkesztői ízlést szerettünk volna felmutatni. Szerettük volna, ha olyan szerzők is megjelenhetnek a válogatásban, akik a *Szép versek*ből esetleg jó ideje kimaradnak. Az a „felfedező misszió” pedig, ami az utóbbi időben a *Szép versek*knél is tapasz-

talható, nálunk kezdettől fogva az egyik alapvetés volt. Ugyanakkor egyfajta „felavatást” jelenthet itt szerepelni olyan fiataloknak, akik még kevésbé ismertek szélesebb körben.

D. N. Á.: A Szép versek – Parti Nagy Lajos kifejezésével – sokaknál valóban évtizedeken át „falta a polcot”, mégis történt egy óriási törés. A két általános szerkesztett antológia példányszáma ma körülbelül huszada a Szép versek valamikori százazres példányszámának.

K. T.: Nem a könyvárak emelkedése az elsődleges ok. 1989–90 után tökéletesen ártértékelődött a kultúra szerepe, átalakultak az olvasási szokások, és ezt legfőképpen a költészet sínylette meg. Azt gondolom, hogy a *Szép versek* példányszám-csökkenése nem egyéb, mint annak az általános tendenciának a része, amelynek során az elbulvárosodó magyar közvélemény elfordul az irodalomtól. E miatt különösebben nem panaszkodnék, mert ez az egész világon tendencia. Ennek a könyvnek a szerepét és értelmét – e folyamatot is tudomásul véve – még mindig látni vélem. Az előbb elmondott szempontokon túl egyszerűen azért, mert évről évre megpróbál adni egy olvasatot arról, hogy a szerkesztő véleménye szerint mik a legérdekesebb, legizgalmasabb, vagy akár teljesen új kezdeményezések. Milyen fordulatok, módosulások történtek a „beállt” pályák esetében – s ez utóbbi már a szakmát is foglalkoztatja.

D. N. Á.: Hogyan fogadtad, amikor négy évvel ezelőtt megjelent Az év versei első kötete?

K. T.: Örültem neki, de azt hiszem, ezzel így volt a kiadó, a Magvető is. Egyszerűen azért, mert ha több ilyen kiadvány jelenik meg, az csak jót tesz az ügynök. S kifejezetten örültem annak, hogy olyan kiadó indítja útjára a *Szép versek* – ha úgy tetszik – egy alternatíváját, amelyik markánsan más ízlést képvisel, mint amelyet én. Egyáltalán nem hiszem, hogy ebben bármiféle rivalizálás vagy harc volna közöttünk. Sokkal inkább párbeszédként értelmezem. Jelen esetben a kortárs magyar költészetéről folytat két szemlélet párbeszédet – antológia formájában. És én mindig kíváncsian várom, mint mond *Az év versei* összeállítása.

Sz. J.: Ezzel egyetértek, hiszen mi soha nem az „ellen-Szép verseket” akartuk összeállítani. Más ízlést szeretnénk felmutatni. Ez szerencsére az utóbbi időben már világosabbá vált. Mutatja ezt, hogy talán az elmúlt két év kritikáinak legtöbbszöröse össze is vetette a két kötetet. Ilyenkor persze gyakorta keresik a művek, illetve a szerzők közötti átfedéseket. Előfordult már, hogy valaki azzal hívott föl: az adott verse a *Szép versek*ben is szerepelni fog. Erre azt mondtam akkor, és azt

mondom most is, hogy ebben nincs semmi rossz. Bizonyára nem véletlen, sőt kimondottan szerencsés, ha két szerkesztő is „megtalálja” ugyanazt az írást.

D. N. Á.: Többször, több helyütt fölmerült, most már mindkét gyűjteménnyel kapcsolatban: nem kívánnának-e ezek a munkák két-három fős szerkesztőbizottságot?

Sz. J.: Egy esetleges szerkesztőbizottság az anyaggyűjtésben talán segíthet, de a döntések meghozatalakor nagyon kaotikus állapotot szülne, ha minden szerkesztőbizottsági tag nekiállna lobbizni egy-egy szerző mellett. Szinte kivitelezhetetlennek tartom ezt a megoldást.

K. T.: Van annak logikája, amit a Magvető esetében látok, nevezetesen, hogy egy embernek adja ki hosszabb-rövidebb időre ennek a könyvnek a szerkesztését. Ez afféle bizalmi megbízatás. Nyilvánvalóan a kiadó olyan embert kér fel – jelen esetben engem –, akinek az ízlésében bízunk, és akinek szemlélete, irodalomfelfogása közel áll a kiadó értékszemléletéhez. Szerintem ez ugyanígy működik János esetében is. Lehetne ugyan szerkesztőbizottságot felállítani – nem lenne ellenemre –, de azt hiszem, hogy ez egyrészt nehezítené, másrészt lassítaná a munkát. Nem szólván arról, hogy így a szerkesztőnek egyszemélyes felelőssége van. Az irodalomból nem lehet kizárni a szubjektivitást. Mindannyian lapokat szerkesztünk, irodalommal foglalkozunk, tudjuk, hogy ezek döntési helyzetek. Ezt nem nagyon lehet demokratikusabbá tenni. Egy ilyen munka esetében sokkal értelmesebbnek találom – annak ellenére, hogy a lapokban több szerkesztővel dolgozunk együtt –, hogy egyéni felelősségről beszélhetünk. Annál is inkább jól van ez így, mert – bár ez sosem volt feltüntetve – mindenki tudta, hogy az 1989 előtti években a *Szép verseket* mondjuk éppen Bata Imre szerkesztette. E miatt is látszódnak amolyan központi-hatalmi antológiának. Onnantól kezdve azonban, hogy a szerkesztő nevesítve van, az már vállaltan szubjektív összeállítás.

D. N. Á.: Milyen munkarend szerint készítették így, egyedül az összeállítást?

Sz. J.: Minden évben megfogadom, hogy egész évben figyelmes leszek: kimásolom, ha olyan szöveget találok – van is erre egy dossziém –, de sajnos elenyésző az a mennyiség, amit így gyűjtök össze. Az anyaggyűjtés nálam egyetlen, két-három hetes szakaszra koncentrálódik. Esténként hazaviszek egy-egy évfolyamnyi folyóiratot, és ilyenkor két-három hétig nem alszom. Ezt nyolc-kilenc nap fénymásolás követi, majd az anyag végleges szelektálása.

K. T.: Most már sokadik éve jobban szeretem feszített rohammunkában összerakni ezt a könyvet, amellet persze, hogy egész évben ilyen szemmel is olvasom a lapokban, könyvekben megjelenő verseket. Januárban azután neki szoktam állni, és következik egy hozzávetőleg bő hetes intenzív fénymásolási időszak. Aztán az emlékeim, meg a lapok különböző számainak föllapozása során – ezt a szakaszt utálom a legkevésbé – szép lassan elborítja a szobámat a végleges anyag ötszöröse. Ezt több hetes szelektálási munka követi, amelynek során a könyv lecsökken a tervezett kétszeresére. Ezzel már óvatosan teszteltem a kiadót. Ő szokás szerint azt feleli, hogy ennek körülbelül a harmada finanszírozható. Ez után jön a végeredmény, amelybe „beverekszem” ennek a kiválasztott anyagnak mondjuk a felét.

D. N. Á.: Nem hagyhatjuk említetlenül a munkák financiális oldalát. Csak gondolom, hogy sem a Magvetőnek, sem a Magyar Naplónak nem ezek az anyagilag legsikeresebb vállalkozásai...

K. T.: Már régen nem. És mivel pályázati támogatást nyerni ilyen fajta antológiákra egyre nehezebb, a helyzet a *Szép versek* és a *Körkép* esetében sem rózsás. Úgy tudom, hogy a Magvetőnél sincs, vagy csak minimális a gyűjtemények szerzőinek járó honorárium.

Sz. J.: E téren látom a helyzetet a legdrámaiabbnak. A mi vállalkozásunk ráadásul jóval kisebb: még jobban rá volna hagyatkozva az állami támogatásra. A könyvtámogatás önmagában is évről évre csökken, az ilyen jellegű antológiákra pedig nagyon ritkán lehet forrást találni. Holott azt tapasztaljuk, hogy az olvasók igénylik ezeket a könyveket, még ha tény is, hogy sokkal kevesebb fogy ma belőlük. Mi – hogy reagáljak a honorárium kérdésére – eleve úgy indultunk, hogy csak megköszönni tudjuk a szerzőknek a verseiket. Pár évvel ezelőtt vita zajlott a politika és a szakma között, kötelessége-e a politikának támogatni ezeket a könyveket, vagy ez újra amolyan központilag finanszírozott-irányított látszatot keltene, mint amilyen 1989 előtt volt érezhető. Véleményem szerint sem állami kötelesség. Rangos, átfogó összeállítások esetében azonban egyértelműen támogathatónak tartanék egy szakmailag egyébiránt önállóan összeállított munkát. Így azok is könnyebben jutnának mindkét kiadványhoz, akik évtizedekig gyűjtötték, de ma már ezt nem engedhetik meg maguknak.

K. T.: Nem hiszem, hogy szükséges ezeket a könyveket különösképpen más szempontok szerint támogatni, mint bármelyik más, kortárs szépirodalmi munkát. Nem indokolt, hogy egy ilyen összeállítás nagyobb támogatást kapjon, mint egy regény vagy egy verses-

kötet. A baj az, hogy még akkora összegekért sem pályázhatnak a kiadók, mint az „egyíró” kötetek esetében, pusztán azért, mert többszerzős munkáról van szó, amely sokkal rosszabb feltételek között pályáztatható.

D. N. Á.: A mondandód első felére visszatérve: ma már kevésbé tartod „kiemelt” fontosságúnak a Szép verseket? Ma már csak egy könyv a többi közül?

K. T.: A Szép versek negyvenéves a hagyománya nagyon erős. Ez a tradíció emeli ki abból, hogy *egy* könyv legyen. Ugyanakkor, há! Istennek, megszűnt hatalmi módon megmondani, hogy ki a költő. Ez sokáig így működött, s ezt én ma már nagyon nem szeretném. Tudjuk, hogyan forgott az a rendszer; mind a *Körképnek*, mind a *Szép verseknek* kialakult egyfajta megmondó jellege. Aki ebben nem szerepelt, az nem volt költőnek tekinthető, nem számított. Teszem azt: Pilinszky János. Nagyon jó, hogy ennek vége. A kérdésre válaszolva tehát, az antológia effajta presztízse megszűnt. Tény azonban, hogy négy évtized hagyománya minden újonnan induló válogatással szemben alapvető helyzeti előnyt jelent.

D. N. Á.: Mit tudtok az általatok szerkesztett válogatások olvasóiról, a kötetek fogadtatásáról?

K. T.: Az a fajta értelmiségi réteg olvassa a *Szép verseket*, amelyik hagyományosan járatta vagy járátja mondjuk az ÉS-t, és – jó esetben – még egy irodalmi folyóiratot; s akinek az eddigi negyvenegy könyvből, teszem azt, húsz a polcán van. Másfelől abszolút fontos a szakma számára; de úgy tudom, sok bölcsészhallgató is rendszeres olvasó. Tény, hogy könyvtárakban sokkal jobban forog a *Szép versek*, mint bármilyen más kortárs, egy szerzős verseskötet.

Sz. J.: Azt tapasztalom, hogy *Az év verseinek* talán mostanra sikerült áttörnie a falakat. Az első évben ismerkedtek vele az olvasók, a másodikban már keresték, a harmadikban elfogyott. Ekkor kezdtek érdeklődni a nagykereskedelmi egységek is, ekkor kezdték el gyűjteni a könyvtárak. Lépcsőzetes folyamat ez, de még nem vagyunk a tetőn. Abból, hogy *Az év versei* fogy – elfogy –, azt a következtetést szűröm le, hogy ez a szemlélet is olvasókra talált. Valóban elkezdődött egy párbeszéd. Számomra külön öröm, hogy esztétikai és ideológiai nézetektől függetlenül szívesen adják műveiket ennek az antológiának is a költők.